

REGIONALNE POLITIČKE STRANKE I PROEUROPSKA ORIJENTACIJA GRAĐANA: STUDIJA SLUČAJA ISTRE

Mario Sošić

Kanfanar, magistar politologije

Prethodno priopćenje

Sažetak

Rezultati ispitivanja javnoga mnijenja o orijentaciji hrvatskih građana prema EU-u, koje od 2001. godine redovito dvaput na godinu provodi Ministarstvo za europske integracije (MEI), pokazuju da se orijentacija stanovništva Hrvatske u korist ili protiv uključenja u EU stalno mijenja, ali i da se bitno razlikuje unutar pojedinih statističkih jedinica, tj. hrvatskih regija, odnosno županija.

Kvantitativnom se poredbenom statističkom analizom, za svih osam ispitivanja javnoga mnijenja u ukupno šest hrvatskih statističkih jedinica, pokazuje kako Istarska i Primorsko-goranska županija iskazuju u promatranom razdoblju, od 2001. do 2004. godine, prosječno najviši stupanj euroskeptične orijentacije svojih građana.

Fokusiranom komparativnom analizom i metodom diferencije upravo dominirajuće regionalne političke stranke s tog prostora, Istarski demokratski sabor (IDS) i Primorsko-goranski savez (PGS), iskazuju se kao nuždan uzročni čimbenik euroskeptične orijentacije građana u tim dvjema županijama.

Analizom sadržaja osnovnih političko-orijentacijskih postavki iz programskih dokumenata tih dviju regionalnih političkih stranaka pokazuje se znatna zastupljenost predmodernih, neliberalnih, populističkih pa i ksenofobičnih političkih elemenata u njima.

Javno propagirani političko-liberalni i postmoderno-proeuropski diskurs njihovih političkih elita ne korespondira s odrednicama njihova stranačkog programa, kao ni s empirijski iskazanom euroskeptičnom orijentacijom građana na području tih dviju županija.

1. UVOD: ISTRAŽIVAČKI PREDMET I CILJ

“Ulazak u Europu” strateški je cilj državne i nacionalne politike Republike Hrvatske od početka njezina osamostaljenja (1991.) i međunarodnog priznanja (1992.) do danas. Taj bi cilj trebao biti ostvaren punopravnim članstvom Hrvatske u Europskoj uniji (EU) i Sjeverno-atlantskom savezu (NATO).

Postizanje tog cilja, kojem se Hrvatska približava u nekoliko pristupnih etapa, uvjetovano je ne samo demokratskom i gospodarskom dinamikom i razvojem hrvatskog društva već i nizom političkih, gospodarskih, pravnih i administrativnih uvjeta¹ zadanih i kontroliranih od EU-a, kojima se Hrvatska mora unaprijed prilagoditi i koje mora ispuniti².

Konačan ulazak u tu integraciju započinje potpisivanjem Ugovora o pristupanju (Accession Treaty) između EU-a i Hrvatske kao zemlje pristupnice i njegovom ratifikacijom u parlamentima zemalja članica EU-a, kao i uspješno provedenim referendumom (čl. 135. Ustava Republike Hrvatske) hrvatskih građana o tom pitanju.

Vremensko trajanje i uspješan završetak tog procesa pridruživanja EU-u ovisi o mnogim vanjskim i unutarnjim čimbenicima.

Za ovu istraživačku temu zanima nas tek jedan od tih mnogih čimbenika, a taj je potpora hrvatskih građana

(javnosti) tom integracijskom procesu ulaska u članstvo EU-a.

Prevladavajuća pozitivna ili negativna orijentacija građana prema ulasku Hrvatske u Europsku uniju važan je indikator (ne)potpore ukupnoj integracijskoj strategiji i politici vlade kao glavnog unutarnjeg aktera u tom procesu pridruživanja. Ta (ne)potpora može usporavati ili ubrzavati integracijski proces, a kod konačnog referenduskog opredjeljenja za prihvaćanje Ugovora o pridruživanju ili protiv njega ona ima i presudni veto-akterski značaj, što znači da bez referendumske potpore građana nema ulaska u EU.

Formiranje određenog individualnog ili skupnog javnog izbora, tj. stava građana prema određenom objektu u političkom procesu, npr. pristupu Hrvatske u EU, uvjetovano je mnogim čimbenicima, među kojima se ističu političke stranke.

Političke stranke, njihova programska opredjeljenja, djelovanje i govor političkih elita, način konkretne provedbe vlasti i informiranje građana o integracijskom procesu bitno utječu na formiranje stavova i orijentaciju građana prema temi europskoga pridruživanja.

Stoga je odabrana tema ovog rada, o ulozi, učinku i rezultatima djelovanja političkih stranaka na proeuropsku ili euroskeptičnu orijentaciju građana, osobito važna, jer može pridonijeti spoznaji i identifikaciji čimbenika koji pridonose pro- ili protueuropskoj orijentaciji hrvatskih građana.

Naša se istraživačka studija koncentrirala na konkretno pitanje utvrđivanja moguće uzročno-posljedične veze izrazite euroskeptične orijentacije hrvatskih građana na nekom regionalno-

¹ Tri Kopenhaška kriterija (1993.) i jedan Madridski kriterij (1995.)

² Europska predpristupna strategija dogovorena je na sastancima Europskog vijeća u Essenu (1994.) i Luksemburgu (1997.).

-županijskom prostoru s političko-predstavničkim utjecajem dominantne političke stranke na tom prostoru.

To ima svoje metodološko opravdanje, budući da (regionalne) političke stranke i njihove lokalne političke elite imaju strateški značaj u funkciji interpretacije događaja i “menadžmentu značenja”, te u funkciji intermedijatora između građana i nacionalnih politika i elita (Perron, 2003: 199).

Pojava regionalnih stranaka bilježi se na hrvatskoj političkoj sceni od samog početka stranačkog pluralizma 1989. godine pa sve do danas.

Neke se od tih stranaka, kao Istarski demokratski sabor (IDS) i Primorsko-goranski savez (PGS), uspijevaju u tom razdoblju politički afirmirati, pa i dominirati u lokalnim predstavničkim tijelima i izvršnoj vlasti na području svog djelovanja (Istarska i Primorsko-goranska županija).

Štoviše, one od 1992. godine do danas imaju svoje zastupnike u Hrvatskom saboru, a na kraće su vrijeme participirale i u izvršnoj koalicijskoj vladi Ivice Račana.

S tako ostvarenim izbornim legitimitetom te se regionalne stranke, IDS izrazitije od PGS-a, iskazuju kao jedan od najvažnijih aktera političkog procesa u svojim lokalnim i regionalnim područjima. Time se one identificiraju i kao bitan čimbenik u oblikovanju političkih ciljeva, regrutaciji političkih elita, artikulaciji i agregaciji interesa društvene zajednice te socijalizaciji i mobilizaciji građana.

Tim svojim funkcijama političke stranke utječu i na psihološku orijentaciju građana, pri čemu se politička kultura iskazuje kao “orijentacijski okvir” prema političkim objektima, kao što su

političke stranke, lokalne politike, državne politike itd. (Heywood, 2002: 200).

U sklopu fenomena političke kulture, kao “orijentacijskog okvira”, može se posebno istražiti i povezanost orijentacije hrvatskih građana prema procesu približavanja i uključenja Hrvatske u nadnacionalne europske integracije, konkretno u Europsku uniju (EU), sa stranačkim utjecajem.

Za provjeru orijentacija građana prema EU-u i ulasku Hrvatske u EU izvode se i koriste ispitivanja stavova javnoga mnijenja. To je najuobičajeniji i čest oblik utvrđivanja empirijskih rezultata orijentacije građana, a provodi se na reprezentativnom uzorku građana u samim zemljama kandidatima, ali i u zemljama članicama EU-a³.

Razumljivo je stoga što se i u Hrvatskoj, od formiranja posebnog Ministarstva za europske integracije početkom 2000. godine, pristupilo sustavnom ispitivanju orijentacije hrvatskih građana prema raznim aspektima “europskih politika”, posebno onom vezanom za stav (za, protiv, ne znam) o uključenju Hrvatske u EU⁴.

³ Europska unija, ranije EZ, provodi jedinstvena ispitivanja javnoga mnijenja kod svojih članica od 1973. godine u okviru projekta EUROBAROMETAR, a za zemlje Srednje i Istočne Europe od 1990. godine.

⁴ Polugodišnja ispitivanja javnosti obavlja Centar za istraživanje tržišta (GfK) iz Zagreba, na uzorku od 2000 ispitanika u dobi većoj od 15 godina, metodom osobnog anketiranja. Rezultati se objavljuju dvaput na godinu, u lipnju ili srpnju i u prosincu, i mogu se potražiti na web stranicama MEI (www.mei.hr). Rezultati ispitivanja po regijama ne nalaze se na tim stranicama, pa sam ih dobio neposredno od GfK.

Dobiveni rezultati tih ispitivanja iskazuju se za Hrvatsku kao jednu statističku jedinicu, ali i odvojeno za njezinih šest podstatističkih jedinica-regija: Zagreb s okolicom; sjeverna Hrvatska; Slavonija; Lika, Kordun i Banija; Istra, Primorje i Gorski kotar; Dalmacija.

Istraživački interes ovoga rada nije usmjeren prema širem problematiziranju tih rezultata, npr. u kontekstu uočenih općih trendova orijentacije hrvatskih građana o EU-u, ili pak u kontekstu njihove kauzalnosti, npr. s izborom Vladine pristupne strategije ili odabira i realizacije komunikacijsko-informativnog postupka poučavanja vlastitih građana na temu pridruživanja.

Područje našeg interesa prostorno je usmjereno na dvije najzapadnije i gospodarski (uz Zagreb) najrazvijenije hrvatske županije: Istarsku i Primorsko-goransku županiju.

Preciznije rečeno, cilj ovog istraživanja usmjeren je prema iznalaženju i utvrđivanju mogućih kauzalnih povezanosti između društvenog i političkog djelovanja dviju parlamentarnih regionalnih stranaka, Istarskog demokratskog sabora (IDS) i Primorsko-goranskog saveza (PGS), i orijentacije građana s tog prostora prema ulasku Hrvatske u EU, kao i sadržajno-programskoj analizi političkih sadržaja i javnoga diskursa političkih elita tih regionalnih stranaka s obzirom na pro(tu)europske vrijednosti.

Konačan istraživačko-empirijski nalaz trebao bi potvrditi ili opovrgnuti (falsificirati) tezu iz javno prihvaćenog i neosporavanog hrvatskog političkog diskursa kako:

politička proeuropska deklarativnost političkih čelnika regionalnih stranaka,

IDS-a i PGS-a, korespondira (i izvire) s proeuropskim programskim vrijednostima i političkom praksom tih lokalno (su)vladajućih regionalnih stranaka i kako to ima pozitivan učinak na proeuropsku orijentaciju "njihovih građana" prema pitanju uključenja Hrvatske u EU.

Ta teza ujedno je i naša polazna istraživačka hipoteza, s očekivanom empirijskom potvrdom izrazite proeuropske orijentacije "regionalnih" ispitanika (građana).

Ako se pak ta hipoteza empirijski ne potvrdi, tada se mora problematizirati pitanje (ne)postojanja proeuropskih programskih sadržaja regionalnih stranaka i pitanje stvarnih ili deklarativnih političkih preferencija u djelovanju i nastupu tih regionalnih politika i njihovih političkih elita, što će biti također predmetom ovog rada i analize.

Dobivene spoznaje i saznanja iz tako problematiziranog istraživačkog cilja mogu dati poticaj daljnjim komparativnim empirijskim istraživanjima stvarne unutarstranačke strukture tih (i sličnih) regionalnih stranaka, ocjeni korištenih metoda u procesu izbora i odabira stranačkih elita i vođa, ili pak u iznalaženju kauzalnosti između tih regionalnih politika i mogućih zabilježnih defekata u procesu demokratizacije konkretne lokalne zajednice.

Naznačen i opisan istraživački predmet i istraživački cilj ima relevantan znanstveni značaj.

Štoviše, dobivene spoznaje mogu poslužiti i u planiranoj i potrebnoj društvenoj akciji poučavanja i osposobljavanja hrvatskih građana, ali i hrvatskih političkih elita i funkcionara u javnoj upravi svih razina vlasti, o temeljnim integracijskim pojmovima i proce-

sima, osobito o učincima politika EU-a na hrvatski gospodarski, društveni, kulturni i politički poredak.

U procesu pridruživanja EU-u, koji ima neposredan svakodnevni učinak na proces socijalizacije i preraspodjelu resursa u našem društvu, nositelji očekivanih promjena nipošto ne bi smjele biti formalne ili neformalne institucije i akteri, koji se više iskazuju kao veto-akteri nego kao katalizatori u hrvatskom procesu prilagodbe EU-u (Börzel, 2003: 187).

2. ISTRAŽIVAČKI PRISTUP I KONCEPCIJA

2.1. OSNOVNI POJMOVI

Osnovni pojmovi u osmišljavanju teorijske osnove ovog konkretnog istraživanja koje želimo već na početku preciznije definirati jesu: orijentacije građana, političke stranke, regionalne političke stranke, proeuropske vrijednosti, neeuropska praksa i ponašanje regionalnih stranaka i elita te lokalne političke elite.

Pod *orijentacijom građana*, u našem slučaju, razumijevaju se njihove kognitivne, afektivne i evaluativne političke orijentacije prema Europskoj uniji kao sustavu u cjelini, njegovim inputima (uvjetima) i outputima (koristima) i vlastitoj poziciji aktera (građanina) u procesu pridruživanja i budućeg članstva⁵.

U socijalnoj psihologiji postoji doduše neslaganje oko jednodimenzio-

nalnog ili višedimenzionalnog koncepta orijentacije. Ponegdje se pojam orijentacije zamjenjuje pojmom stajališta ili gledišta.

Ovdje se pojmom orijentacije zahvaća u neposredna dnevno aktualna mišljenja građana, kao i u posredno formirana stabilna gledišta i njihove dublje vrijednosne orijentacije (Rokeach, 1973).

U procesu modernizacije društva i države *političke stranke* zauzimaju posebno mjesto i predstavljaju jednu od najvažnijih političkih institucija.

One selektiraju društvene interese, povezuju ih i prenose u političku arenu.

S politizacijom masa, s koalicijskom povezanošću između društvenih grupa i elita, s pojavom središnjeg upravljanja političkim strukturama i s rastućom važnošću stranačkih elita u stvaranju općeobvezujućih odluka, političke se stranke opravdano tretiraju objektom socioloških i politoloških istraživanja.

Od niza raznih mogućih definicija, ovom se prilikom čini prikladnim opredjeljenje za definiciju političke stranke kao: *grupe istomišljenika koji u raznim organizacijskim oblicima sudjeluju u formiranju stavova građana s ciljem zauzimanja političkih pozicija iz kojih mogu provesti svoje ciljeve u društvu* (Winkler, 2002: 214).

Polazeći od toga, *regionalne se političke stranke* definiraju tek kao tipološka podvrsta političkih stranaka.

Tako Klaus von Beyme (2002: 84) posebno razmatra nastanak političkih stranaka u postkomunističkim zemljama i tumači kako u njima političke stranke proizlaze iz osam jasnih druš-

⁵ Ovakav je model iskazan u radu Almond/Verba (1963.), a vezuje se uz pojam političke kulture (civic culture).

tvenih i političkih rascjepnih i konflikt-nih crta⁶.

Po takvoj tipologizaciji, regionalne stranke zajedno s ekološkim, etničkim i funkcionalnim strankama, idu u stranačku podskupinu koja se snažno vezuje uz rascjepnu crtu periferije u odnosu na centar te decentralizacije u odnosu na centralizam (Von Beyme, 2002: 84).

Nemali broj autora klasificira regionalističke stranke, zajedno s onima radikalne ljevice, zelenih i ekstremne desnice, kao anti-EUovske, dok se socijaldemokratskim, liberalnim i kršćansko-demokratskim strankama pridodaje pro-EU usmjerenje (Hix, 2003: 159).

Europskim programskim sadržajima i vrijednostima mogu se smatrati one sadržajne vrijednosti iz programa, deklaracija i drugih pisanih stranačkih dokumenata koje korespondiraju s demokratskim, pravnim, političkim i gospodarskim stečevinama i sustavom vrijednosti koji su prihvaćeni i propisani u tijelima i dokumentima Vijeća Europe i Europske unije, i koji se nude kao model demokratskih vrijednosti, pravila i propisa za sve europske demokracije.

Neueuropsku praksu djelovanja i ponašanja regionalnih stranaka i njihovih elita čine oni elementi njihovih raznih politika koji ne korespondiraju s "europskom praksom" ponašanja i kao takvi objektivno ne pridonose demokrat-

skoj konsolidaciji hrvatskoga društva općenito, niti lokalne zajednice⁷.

Lokalne političke elite predstavljaju čelnici i vodstva regionalnih stranaka, kao i dužnosnici i funkcionari u regionalnoj i lokalnoj samoupravi koji su u poziciji vlasti, s mogućnošću provođenja raznih politika na nekom subdržavnom prostoru, skladno s političkim smjernicama i zahtjevima tih regionalnih stranaka.

Politički aktivne elite pridonose promjeni ponašanja, štoviše trajnijem oblikovanju i demokratizaciji političke kulture. I to stvarnom i snažnom vezanošću na politički proces, izravnim i širokim mogućnostima utjecaja kroz svakodnevnu priliku za interakcijom i s drugačije mislećima, štoviše s trajnom zadaćom oblikovanja i osiguranja političkih institucija (Plasser, Ulram, Waldrauch, 1997: 67).

2.2. TEORIJSKI OKVIR

Svjetska sociološka i politološka znanstvena literatura s tematikom vezanom uz naše pojmove i istraživački slučaj obiluje velikim brojem različitih teorija.

Mnogostrukost i različitost tih teorija i pristupa treba povezati s izrazitom složenošću fenomena o kojima se govori i koje se istražuje, kao i sa specifičnim transformacijskim razdobljem u kojemu se ti fenomeni promatraju.

⁶ Klasični Rokkanovi rascjepi su: rad-kapital, centar-periferija, grad-selo i svjetovno-vjersko. Von Beyme dodaje još: stari režim-posttransformacijski režim, centralizam-decentralizam, materijalizam-postmaterijalizam, "zapadnjaci"- nacionalisti.

⁷ Temeljna demokratska načela koja zahtijeva Vijeće Europe su: pluralno društvo, vladavina prava, zaštita ljudskih i manjinskih prava, koja istodobno predstavljaju i osnovicu zahtijevanog pristupnog demokratskog kriterija za zemlje pristupnice EU-u.

S obzirom na istraživački interes ovoga rada i na dostupnost empirijskih rezultata o istraživanom fenomenu, kao što su orijentacije građana prema pristupu Hrvatske u EU, moguće je pojednostaviti teoretski izbor i pristup, jer je "pojednostavljenje sastavni dio svakog znanstvenog rada" (King, Keohane, Verba, 1994: 42).

Da bi se mogao realizirati zadani istraživački cilj, u radu se opredjeljuje mo za tek dvije temeljne teoretske postavke: *sociološki i stranačko programski pristup*.

Sociološki pristup je takva teoretska postavka, po kojoj se opće orijentacije građana na nekom području mogu izvoditi iz ukupnosti individualnih orijentacija iskazanih u reprezentativnom ispitivanju javnoga mnijenja.

Reisinger (1995) postavlja pitanje o tome mogu li se individualna mišljenja i ponašanja smatrati objašnjavajućim varijablama na makro razini. Po njemu su upravo osobna mišljenja i orijentacije najizravniji čimbenici koji potiču političko djelovanje.

McIntosh i ost. (1994: 487) još jasnije i preciznije razmatraju tu problematiku, a rješenje nalaze u primjeni indikatora proporcionalnosti za promatrane stavove. To konkretno znači da što je veći razmjer između entuzijasta i skeptičara prema nekom istraživačkom fenomenu, to je veća vjerojatnost za njegov uspjeh i obrnuto.

U našoj istraživačkoj situaciji to konkretno znači: što je veći razmjer, tj. kvocijent između orijentacija građana za uključanje Hrvatske u Europsku uniju i protiv njega, u cijeloj zemlji ili u pojedinim regijama, to je pozitivniji stav prema ulasku Hrvatske u EU.

Pristup izučavanja stranačkih programa ili "party manifesto approach", najprimjereniji je teoretski pristup za naše potrebe kad je riječ o drugom koraku istraživačkog zadatka. On će, dakle, biti protegnut na izučavanje i kvalitativno vrednovanje stranačkih programa, ali i na ocjenu ponašanja i govora njihovih političkih elita.

Polazi se od teoretske postavke kako stranački programi predstavljaju osnovu za formiranje stranačke politike i podlogu društvenih orijentacija članova, birača i građana.

2.3. IZBOR ISTRAŽIVAČKOG SLUČAJA I VARIJABLI

Prije utvrđivanja samog metodološkog pristupa kao uvoda u empirijsku analizu potrebno je podrobnije i preciznije definirati izbor našeg istraživačkog slučaja.

Istraživački slučaj mora biti vremenski i prostorno ograničena jedinica, s definiranim sadržajem i odnosom zavisnih i nezavisnih varijabli (Lauth, Winkler, 2002: 45).

Prostorno je naš istraživački slučaj ograničen s Istarskom i Primorsko-goranskom županijom, a razdoblje promatranja je od 2000. do 2004. godine.

Izbor zavisne i nezavisne varijable unaprijed je određen izabranim i definiranim istraživačkim ciljem.

Prema njemu je zavisna varijabla rezultat ispitivanja javnoga mnijenja, tj. orijentacija građana prema EU-u, a nezavisna je varijabla djelovanje regionalnih stranaka.

Uz takav izbor varijabli, za komparativnu je analizu važno razmotriti i ostale strukturalne, gospodarske i

kulturalne kontekstualne čimbenike u tih šest hrvatskih regija, koji bi također mogli imati veći ili bar jednak utjecaj na zavisnu varijablu, odnosno na pro-EU orijentaciju građana na tom prostoru.

Izabrani istraživački slučaj, Istarska i Primorsko-goranska županija, sigurno bilježi povoljnije kontekstualne uvjete s obzirom na pro-EU orijentaciju građana od ostalih hrvatskih regija.

Radi se o najrazvijenijim hrvatskim regijama, s izrazitijom gospodarskom, turističkom i kulturnom razmjenom s Europom i sa znatnije ugrađenim europskim elementima multikulturalnog društva u odnosu na ostale hrvatske županije.

Uz to je važno navesti kako je, kao nigdje drugdje u Hrvatskoj, regionalna stranka u Istri kontinuirano u zadnjih dvanaest godina pretežit, odnosno isključiv nositelj dominantne politike i vlasti u istarskim općinama, gradovima i županiji. U Primorsko-goranskoj županiji PGS je u dobrom dijelu nositelj takve vlasti i politike.

2.4. METODOLOŠKI OKVIR

U ocjeni koherentnosti istraživačkog postupka postavlja se pitanje metodološke opravdanosti pojednostavljenja sadržaja i postupka traženja kazuálnosti zavisne varijable (orijentacija građana prema ulasku Hrvatske u EU) na tek jednu nezavisnu varijablu (političko djelovanje regionalnih stranaka i njihovih elita).

Ta opravdanost nipošto ne bi proizlazila iz same izdvojene studije slučaja tih dviju županija.

No opravdanost proizlazi iz primjene metode fokusirane usporedne stu-

dije, i drugih komparativnih metoda i tehnika, na svih šest hrvatskih statističkih regija.

U takvim se slučajevima nameću dvije očite strategije: rad sa sličnim ili kontrastnim slučajevima (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 447).

Stoga je u našem slučaju prijeko potrebno utvrditi u kojoj su mjeri te regije međusobno slične ili različite, s obzirom na utjecaj raznih drugih nezavisnih varijabli.

Međusobna sličnost šest promatranih regija iskazuje se kroz demokratsko procesne, strukturne, institucionalne, gospodarske, kulturalne i ostale "svehrvatske kontekstualne" varijable.

Kao takve, one također pridonose orijentaciji građana, ali ih se može smatrati konstantnima, budući da djeluju na sve hrvatske građane podjednako (Plasser, Ulram, Waldrauch, 1997).

Međusobna razlikovnost postoji između promatrane regije i ostalih pet regija u djelovanju poticajnih čimbenika proeuropske orijentacije, kao što su velik broj građana s dvojnim državljanstvom (hrvatsko-talijanski), talijanske mirovine, dvojezični sustav školovanja i javne uprave, razvijena prekogranična suradnja, jaka turistička naslonjenost na susjedstvo (Slovenija, Italija), velike iseljeničke skupine i rodbinsko-radna povezanost u Italiji itd.

Ne postoji razlikovnost, ili bar ne značajna, u nekim čimbenicima koji bi vodili očekivanoj protueuropskoj orijentaciji građana, a koje nema u ostalim hrvatskim regijama.

Još se postavlja metodološki zahtjev za utvrđivanjem vrijednosnog karaktera promatrane nezavisne varijable, tj. djelovanja regionalnih stranaka.

Djelovanje regionalnih političkih stranaka vezano je samo uz promatranu regiju (Istarska i Primorsko-goranska županija), u smislu obnašatelja vlasti i važnog političkog aktera na tom prostoru. Niti u jednoj drugoj hrvatskoj regiji ne postoje regionalne stranke s tolikim političkim utjecajem i vlašću.

To znači da nezavisna varijabla, djelovanje regionalnih stranaka, ima značajku jedinstvenog razlikovnog čimbenika našeg istraživačkog slučaja.

Na nju se, tako, može primijeniti komparativna metoda diferencije (J. S. Mill), u traženju kauzalnog odnosa između nezavisne i zavisne varijable, što nas metodički vodi empirijskoj potvrdi ili falsifikaciji postavljene istraživačke hipoteze.

Da bi se došlo do tih zaključnih spoznaja, potrebno je koristiti neke već spomenute komparativne metode i tehnike istraživanja.

3. METODE I TEHNIKE ISTRAŽIVANJA

S obzirom na postavljene istraživački koncept, u ovom se istraživačkom slučaju koristiti nekoliko metoda.

3.1. ANALIZA SADRŽAJA

Kvalitativna analiza sadržaja zahvaća one sadržaje u nekom tekstu koji su određeni s unaprijed izabranom kategorijalnom značajkom. U našem slučaju ta je kategorijalna značajka pro(tu)-europska vrijednost.

Na taj je način moguće dobiti standardizirane značajke podijeljene u dvije skupine.

U našem slučaju formirat će se dvije liste: *Lista europskih programskih vrijed-*

nosti i prakse i Lista neeuropskih političko-programskih vrijednosti i prakse regionalnih stranaka.

Svaka će lista biti ograničena na dvanaest najprimjerenijih vrijednosnih odrednica.

Obje će liste biti izvedene iz uspooredne kvalitativne analize programskih sadržaja temeljnih stranačkih dokumenata obiju stranaka, političke prakse, tekstova i medijskih nastupa njihovih političkih elita, kao i kritičkih tekstova o političkom djelovanju tih stranaka u zadnjem desetogodišnjem razdoblju s obzirom na navedenu kategorijalnu značajku.⁸

Tehnika analize sadržaja dokazana je metoda koja se može koristiti u tu mačenju određenih oblika posredovanja politike (Von Priwitz, 1994: 221).

3.2. STATISTIČKA ANALIZA

Statistička analiza ide u obitelj komparativnih metoda koje su usmjerene na kvalitativnu ocjenu međuutjecaja više varijabli (Hague, Harrop, Breslin, 2001: 436).

Empirijsku podlogu za statističku analizu varijabli istraživačkog slučaja

⁸ Analiza se oslanja na Programsku deklaraciju IDS-a iz 1990. i 1991., zatim na Deklaraciju o demokratizaciji Republike Hrvatske, Deklaraciju o regionalnom ustrojstvu Republike Hrvatske, Deklaraciju o Euroregiji Istri, Deklaraciju o Autonomnoj županiji Istri, sve iz 1994. godine, na Deklaraciju o Istri na Svjetskom kongresu Istrijana iz 1995. godine, i na Program Riječkog demokratskog saveza (RIDS) koji je kasnije promijenio ime u Primorsko-goranski savez. (Izvor: Milardović, 1995a).

(orijentacije građana u šest hrvatskih regija) čine rezultati ispitivanja građana, koji se od 2000. godine nadalje provode u organizaciji agencije GfK iz Zagreba, dvaput na godinu, po narudžbi Ministarstva za europske integracije.

Za interes ovog istraživanja uzimaju se samo rezultati pitanja "jeste li za ili protiv uklanjanja Hrvatske u EU", i to grupiranih po šest statističko-teritorijalnih regija.

Nije nam poznato poklapaju li se sve statističke regije točno s granicama županija, ali to i nema osobitu važnost za naš istraživački interes.

Da bi se statističkom analizom mogla utvrditi regionalna razlikovitost rezultata, uspostavlja se jedna dvodimenzionalna matrica vrijednosti gdje se u devet redaka bilježe srednje vrijednosti za svako ispitivanje, a u šest stupaca raspoređene su pojedine regije s vrijednosnim obilježjima orijentacija: za, odnosno protiv.

Prema srednjim statističkim vrijednostima rezultata po regijama te izračunatim proporcionalnim odnosom između rezultata *za* i *protiv* moguće je načiniti i rangiranje regija prema pozitivnim orijentacijama njihovih građana o prihvaćanju ulaska Hrvatske u EU.

3.3. FOKUSIRANA USPOREDBA

Fokusirana usporedba orijentacija građana (rangova) Istarske i Primorsko-goranske regije s rangovima ostalih regija omogućuje nam potvrdu ili

falsifikaciju hipotetske postavke o pozitivnoj korelaciji između programa regionalnih stranaka i orijentacije građana s tog područja za hrvatski pristup EU-u.

To u konkretnom slučaju znači sljedeću analizu:

1. na osnovi obavljenih rezultata istraživanja orijentacija hrvatskih građana prema pristupu EU-u, i to za šest hrvatskih statističko-teritorijalnih regija, i na osnovi ranga pozitivne orijentacije između svih statističko-teritorijalnih regija utvrđuje se rang pozitivne orijentacije građana Istarske i Primorsko-goranske županije u odnosu na ostalo hrvatsko stanovništvo,
2. ako je taj rang među najvišima, onda se potvrđuje očekivana korelacija između djelovanja regionalnih stranaka i pozitivne korelacije građana, a hipotetska pretpostavka je potvrđena,
3. ako nije tako, pristupa se analizi programa regionalnih stranaka kao i čvrstim elementima političkog djelovanja tih stranaka i njihovih elita radi utvrđivanja političkih elemenata kojima bi se te stranke mogle klasificirati u euroskeptične stranke.

Primjenom naznačenih metoda i tehnika istraživanja i koncipiranim analitičkim postupovnim koracima dolazi se do konačnog empirijskog istraživačkog rezultata.

4. ISTRAŽIVAČKO-EMPIRIJSKI REZULTATI

4.1. ORIJENTACIJA HRVATSKIH GRAĐANA PREMA ULASKU U EU (2000.-2004.)

Tablica 1: Srednje vrijednosti potpore građana uključenju Hrvatske u EU

HRVATSKA	ZAGREB I OKOLICA ZA PROTIV	SJEVERNA HRVATSKA ZA PROTIV	SLAVONIJA ZA PROTIV	LIKA, KORD. BANIJA ZA PROTIV	DALMACIJA ZA PROTIV	ISTRA PRIMORJE ZA PROTIV
2000.	85% 7%	76% 4%	77% 12%	74% 7%	81% 5%	66% 15%
2000.	74% 11%	76% 6%	80% 7%	79% 7%	80% 13%	86% 10%
2001.	73% 16%	79% 4%	68% 18%	79% 12%	81% 8%	75% 11%
2001.	72% 18%	79% 8%	71% 19%	81% 6%	79% 12%	84% 13%
2002.	81% 13%	85% 10%	72% 19%	67% 19%	82% 13%	87% 10%
2002.	78% 10%	75% 12%	74% 15%	77% 9%	78% 14%	69% 18%
2003.	72% 14%	74% 10%	81% 12%	75% 9%	69% 19%	72% 15%
2003.	69% 20%	70% 24%	78% 21%	69% 17%	75% 19%	75% 19%
2004.	48% 42%	52% 38%	66% 28%	37% 38%	52% 42%	43% 44%
UKUPNO	72,4 16,8	74 12,9	74 16,8	70,9 13,8	75,2 16,1	73 17,2
ZA:PRO=	4,31	5,74	4,41	5,14	4,67	4,24

Izvor: Centar za istraživanje tržišta, GfK Zagreb, studeni 2004.

4.2. RANGOVI PODRŠKE PO HRVATSKIM REGIJAMA (2000.-2004.)

Tablica 2: Rangovi podrške uključenja Hrvatske u EU

STATISTIČKO-TERITORIJALNA REGIJA	PROPORCIJA PODRŠKE	RANG
SJEVERNA HRVATSKA	5,78	1.
LIKA, KORDUN, BANIJA	5,14	2.
DALMACIJA	4,67	3.
SLAVONIJA	4,41	4.
ZAGREB S OKOLICOM	4,31	5.
ISTRA, PRIMORJE, GORSKI KOTAR	4,24	6.

4.3. PROGRAMSKE VRIJEDNOSTI REGIONALNIH STRANAKA IDS-a i PGS-a

Tablica 3: Lista proeuropskih programskih sadržaja IDS-a i PGS-a

1. Europski humanizam i liberalizam
2. Združivanje s demokratskim subjektima europske i svjetske civilizacije
3. Regionalizam
4. Brisanje državnih granica u Europi
5. Stvaranje jedinstvenog europskog prostora i parlament europskih regija
6. Primjena europskih dokumenata za prava lokalnih i regionalnih zajednica
7. Istra kao euroregija i transgranična regija
8. Istra kao multikulturna i multijezična regija
9. Istra kao most uključanja Hrvatske u Europu
10. Principi decentralizacije i supsidijarnosti u odnosu središnje i lokalnih vlasti
11. Stjecanje prava vlasništva nad nekretninama za strane državljane
12. Vabljenje i dovođenje stranog kapitala i projekata

Tablica 4: Lista neeuropskih sadržaja iz programa i političke prakse IDS-a i PGS-a.

1. Posebnost Istre kao regionalnog prostora i regionalnog entiteta
2. Posebnost duhovnog i gospodarskog razvoja
3. Naglašen status posebnosti regija unutar središnje jedinice vlasti
4. Zajednički nacionalni interes se "stavlja u zagrade", tj. zanemaruje
5. Istrijanstvo kao specifična regionalna svijest slavensko-venecijanske kulture
6. Isticanje i poistovjećivanje antifašističkih i komunističkih vrijednosti
7. Ograničenje državnih ovlasti samo na obranu, vanjsku i unutarnju politiku, monetarni sustav i sudstvo
8. Demilitarizacija regije
9. Istra kao autonomna regija
10. Autokratsko vladanje i poistovjećivanje istrijanstva i regionalne svijesti s regionalnom stranačkom pripadnošću
11. Kljentelizam i korupcija kao izraženi modeli funkcioniranja vlasti i uprave
12. Konsocijacijski elementi obnašanja vlasti kroz veto-prava talijanske manjine

5. ZAKLJUČNA RASPRAVA

Na temelju empirijskih nalaza rezultata ispitivanja građana i analize sadržaja programa i djelovanja dviju regionalnih stranaka, tablice 1-4, mogu se primjenom navedenih istraživačkih metoda dati sljedeći zaključci:

1. nije dokazana, štoviše opovrgnuta je polazna teza da regionalne političke stranke kroz svoje političko djelovanje potiču proeuropske orijentacije građana,

2. s obzirom na činjenicu najnižeg ranga proeuropske orijentacije građana u Istarskoj i Primorsko-goranskoj regiji, djelovanje politika regionalnih stranaka u njima može se smatrati jednim od bitnih nužnih uzroka euroskeptične orijentacija građana,

3. euroskeptična se orijentacija građana u Istarskoj i Primorsko-goranskoj županiji može pripisati izrazitoj prevazi i utjecaju neliberalnih, nemoderanih i neeuropskih stranačkih programskih elemenata i prakse u obnašanju lokalno-regionalne političke vlasti, nad onim liberalne, moderne i proeuropske orijentacije.

Daljnja bi istraživanja fenomena regionalnih stranaka u Hrvatskoj trebala ukazati na socijalno-povijesnu ukorijenjenost tih stranaka te pokazati u kojem smjeru ide party-change te stranačke obitelji, kao jednog ipak posve rijetkog i specifičnog stranačkog fenomena u postkomunističkim zemljama.

U nama sličnim zemljama srednje Europe (Slovenija, Češka, Slovačka, Mađarska, Poljska) takvih pokreta ili nije bilo ili su oni (slučaj Moravske stranke u Češkoj) u procesu europskog pridruživanja nestali.

Naglašenija euroskeptična pozicija ovih regionalnih stranaka u odnosu na druge relevantne političke stranke u Hrvatskoj ukazuje na to da njihova demokratsko-stranačka transformacija zaostaje.

Na to upućuje i činjenica da, na primjer, zadnji programski dokument IDS-a, rovinjske deklaracije o autonomiji, datiraju još iz daleke 1995. godine ili da je predsjednik te stranke na toj funkciji već dvanaest godina.

Koliko god to zvučalo možda i paradoksalno, izvjesnost produženja vlastite političke važnosti u europskoj integracijskoj perspektivi za regionalne je stranke, pokrete i regionalnu svijest zapravo vrlo mala, ako ne i nikakva.

Takva pozicija regionalnih stranaka može se objasniti i općom percepcijom kako je snaga i moć stranaka zaprljana ambicioznošću lidera i zamjetnom korupcijom, kao i činjenicom da stranke trpe od opće pojave letargičnosti u društvu uzrokovane rastućom nesposobnošću vlada da ispune svoja obećanja (Heywood, 2002: 267).

No pogotovo i činjenicom da je u procesu europeizacije središnja politika i središnja vlada svake zemlje onaj kjučalni partner i akter u "prenošenju" i "oblikovanju" europskih politika.

Ovim radom pokazano, dokazano i objašnjeno istaknutiji euroskepticizam na prostoru Istarske i Primorsko-goranske županije, pod političkom dominacijom regionalnih stranaka IDS-a i PGS-a, ne predstavlja dakle u tom smislu nikakvu političku niti teoretsku zagonetku ili primjer devijantnog slučaja.

LITERATURA

- Almond, Gabriel/Verba, Sidney, 1963: *The Civic Culture*, PUP, Princeton
- Börzel, A. Tanja, 2003: *Demokratien im Wandel der Europäisierung*, u: *Kattenhusen, Ines / Lamping, Wolfram (ur.), Demokratien in Europa*, Leske+Budrich, Opladen
- Hague, Rod / Harrop, Martin / Breslin, Shaun, 2001: *Komparativna vladavina i politika*, FPZ Zagreb
- Heywood, Andrew, 2002: *Politics*, Pelgrave, New York
- Hix, Simon, 2003: *Parteien, Wahlen und Demokratie in der EU*, u: *Jachtenfuchs / Kochler-Koch, Europäische Integration*, Leske+Budrich, Opladen
- King, Gary / Keohane, Robert / Verba, Sidney, 1994: *Designing Social Inquiry: Scientific Inference in Qualitative Research*, PUP, Princeton
- Lauth, Hans-Joachim / Winkler, Jürgen, 2002: *Methoden der Vergleichenden Regierungslehre*, u: *Lauth, H.-J., Vergleichende Regierungslehre*, Westdeutsche Verlag, Wiesbaden
- McIntosh, Mary E. i ost., 1994: *Publics Meet Market Democracy in Central and Eastern Europe, 1991.-1993.*, u: *Slavic Review* Nr. 2
- Milardović, Anđelko, 1995a: *Regionalizam kao europski izazov*, Pan Liber, Osijek
- Milardović, Anđelko, 1995b: *Regionalizam, autonomaštvo, federalizam ili separatizam*, Pan Liber, Osijek
- Perron, Catherine, 2003: *Local political elites' perceptions of the EU*, u: *Rupnik, Jacques / Zielovka, Jan (ur.): The road to the European Union*, MUP, Manchester: 199-217
- Plasser, Fritz / Ulram, Peter / Waldrauch, Harold, 1997: *Politischer Kulturwandel in Ost-Mitteleuropa*, Leske+Budrich, Opladen
- Rokeach, Milton, 1973: *The Nature of Human Values*, New York
- Šeks, Vladimir, 1999: *Politika i politikanstvo u Istri*, Istarski Glas, Labin
- Šetić, Nevio, 2003: *Istarski razgovori*, Profil, Zagreb
- Von Beyme, Klaus, 2002: *Transformacije političkih stranaka*, FPZ Zagreb
- Von Priwitz, Volker, 1994: *Politikanalyse*, Leske+Budrich, Opladen
- Winkler, Jürgen, 2002: *Parteien und Parteiensysteme*, u: *Lauth, H.-J. (izd.), Vergleichenden Regierungslehre*, Westdeutsche Verlag, Wiesbaden